

DE FABRIEK VAN BENS DORP IN BUSSUM

De eerste fabriek uit 1884
met paard en wagen,
opname ca. 1900 (coll. HKB)

Chris Leenders

HET VERHAAL VAN BENS DORP BEGINT IN 1840 AAN DE KERKSTRAAT TE AMSTERDAM ALS DE BROERS GERARDUS EN HENDRICUS BENS DORP DAAR HUN EERSTE FABRIEKJE OPENEN. LATER VERHUISDEN ZE NAAR DE STAALSTRAAT/HOEK KLOVENIERSBURGWAL EN NOG LATER, IN 1877, NAAR DE BINNEN-AMSTEL. MAAR HOE KWAMEN ZE NU IN BUSSUM TERECHT EN WAAROM ZITTEN WE NU IN BUSSUM OPGESCHEEPT MET DEZE LEEGSTAANDE FABRIEK? WELNU, DAT KWAM ZO.

Naar Bussum

De gebroeders Bensdorp waren intussen in zee gegaan met de heer C. J. van Veen, die medefirmant was geworden. Deze Van Veen bezat een stuk grond aan de spoorlijn Bussum-Hilversum en toen in Amsterdam geen ruimte meer beschikbaar was voor verdere uitbreiding van het bedrijf, leek dat stuk grond uitermate geschikt om er een nieuwe Chocolate- en Cacaofabriek neer te zetten. We schrijven 1884. De ligging aan de spoorlijn zag men destijds als zeer gunstig, al was het maar om goederen en personeel uit Amsterdam te halen. Er kwam bij de fabriek zelfs een speciale treinhalte, zodat de 'Amsterdamse forenzen' er konden af- en opstappen. De halte kreeg de naam 'Herenstraat'. Het nieuwe bedrijfsterrein lag

meenteraad van Bussum stond in die tijd afwijzend tegenover elke vernieuwing. Of het nu ging om wegeaanleg, gas, elektriciteit, waterleiding en telefoon, de Raad was tegen! Dus zorgde Bensdorp zelf voor al deze voorzieningen en betaalde dat allemaal uit eigen middelen.

Een echte fabriek

Het fabricageschema zag er in die tijd als volgt uit: in Amsterdam

naast een fabriekje van briketten, dus men had de brandstof naast de deur. De brikettenfabriek dateerde van december 1881. En toen deze later werd opgeheven, kocht Bensdorp de vrijkomende grond en gebouwen. De nieuwbouw van de Chocolate- en Cacaofabriek (ontworpen door architect J.F. Everts en gebouwd door aannemer Weitjens) was in 1884 een feit.

Aanvankelijk ging het om een bescheiden fabriekje, maar het bestaande gebouw werd al spoedig uitgebreid en er kwamen ook nieuwe gebouwen bij, zoals de nieuwe Chocoladefabriek in 1897. In 1905 werd er zelfs een heel nieuwe Cacaofabriek (ontworpen door architect G.J. Vos en weer gebouwd door aannemer Weitjens) aan het complex toegevoegd. Daar kwamen nog de diverse nevenbedrijven van Bensdorp bij, zoals de kistenmakerij, de kuiperij, de blikslagerij en de gasfabriek. Al met al was Bensdorp een voor die tijd modern bedrijf. In die jaren was Bussum nog een klein dorp en er waren geen nutsbedrijven. De straatlantarens brandden op petroleum en werden bij volle maan niet ontstoken. Als de maan dan niet verscheen, moest men het buiten doen met een kaarslantarentje om zijn weg in het donker te zoeken. De ge-

werden de seizoenartikelen en de bonbons, de suikerwerken en de fijnere handwerkartikelen vervaardigd en de fabriek in Bussum leverde daarvoor de halffabricaten. De fabriek in Bussum fabriceerde in die tijd cacaopoeder, poederchocolade, cacaoboter, couvreurerepen en chocoladetabletten. Vooral de Bensdorp chocoladetabletten gingen wekelijks met wagonladingen naar Frankrijk onder de naam 'Chocolat Hollandaïs'. Bensdorp overleefde de Eerste Wereldoorlog met vallen en opstaan en begon in 1924 een geleidelijke verhuisoperatie van de fabriek in Amsterdam naar Bussum. Die operatie vond in 1926 zijn voltooiing met de overplaatsing van het hoofdkantoor naar Bussum. De gebouwen in Amsterdam

De Bensdorp-dames bezig met het inpakken van chocoladerepen, 1930 (coll. HKB)

De oude fabriek rechts (1884) en ter linkzijde de chocoladefabriek uit 1897 (coll. HKB)

Fabriek 1 en 2
gezien vanaf de
huidige Gooiberg,
1895 (coll. HKB)

werden allemaal afgestoten. In de crisisjaren 1929-1931 was er haast geen export meer en daalden de chocolade-prijzen in Nederland dramatisch. Bendsch kwam echter op het idee om dan maar met eigen winkels te komen. De eerste werd in oktober 1932 in Bussum geopend. Het werden er uiteindelijk zo'n 120, verspreid door het hele land.

Het lukte Bendsch ongeschonden uit de Tweede Wereldoorlog te komen en in oktober 1945 kon men alweer in alle fabrieken produceren. In 1949 werd de eerste steen

Van modern bedrijf tot leegstaande bouwval

worden opgesla-
gen. Ook werd
het rangeerspoor
verlengd. Verder
kwamen er een
fabriekskantine en
kleed- en douche-

lokalen en werd er een lift aangelegd. Door deze verbouwing moesten de oorspronkelijke houten kappen uit de negentiende eeuw helaas het veld ruimen.

Het milieu

Begin jaren zeventig begonnen ook voor Bendsch de steeds strenger wordende Milieueisen en Hinderwetvergunningen een rol te spelen. Even dreigde zelfs sluiting voor de gehele fabriek, maar zover kwam het niet. In januari 1973 werd Bendsch overgenomen door Unilever. In mei van dat jaar kreeg men toestemming om te gaan verbouwen om aan alle milieueisen te voldoen. Zo werd dubbele beglazing aangebracht en er kwam een zogenaamde Klaagmuur met een lengte van 120 meter, bovenop de reeds bestaande

van het nieuwe kantoorgebouw gelegd, dat in 1950 in gebruik werd genomen. Begin jaren '50 nam de vraag naar Bendschproducten sterk toe, waarvoor veel productieruimte nodig was. Omdat die niet beschikbaar was, besloot men in 1953 de suikerwerkfabriek maar op te heffen. Daardoor verdwenen veel Bendschspecialiteiten van de markt. Voortaan maakte Bendsch alleen nog chocolade- en cacao producten. In 1966 werd een reusachtige loods aan de fabriek gebouwd, waarvoor twee woonhuizen, de papierafvalloods en de eigen brandweerkazerne moesten worden gesloopt. De oppervlakte van de nieuwe loods was 1000 m² en daar kon zo'n 1300 ton cacao bonen in

muur. De overlast van de typische cacao geur werd bestreden met een 'gaswasinstallatie' op het dak.

In 1985 kwam Bendsch in handen van de Franse Groupe Barry. Bendsch kwam weer in de lift. Maar toen men eind jaren '80 dacht aan uitbreiding en nieuwbouw kwam er een heuse belangenvereniging, 'Overlast Bendsch', die dit allemaal wilde tegenhouden! Er werd zelfs gesproken over een verhuizing van de fabriek naar Almere of Lelystad. Die verhuizing ging niet door, maar om in aanmerking te komen voor een nieuwe hinderwetvergunning moest in juli 1992 wel een 60 meter hoge schoorsteen worden gebouwd. Hierdoor zou de stank gemiddeld zo'n 5 kilometer van Bussum neerkomen. Bij een nieuwe hinderwetvergunning in 1997 werd de schoorsteen een blijvend onderdeel van de fabriek. De laatste grote verbouwing vond plaats in 1996/1997, waarbij de karakteristieke geveltjes uit het begin van de twintigste eeuw werden afgebroken. De opening van het nieuwe complex vond

plaats op 22 oktober 1997. In datzelfde jaar ging Bendsch een fusie aan met de Belgische/Zwitserse firma Callebaut. Bendsch werd Barry Callebaut Nederland, maar behield de naam Bendsch. Er werd toen naar 61 landen geëxporteerd.

Een roemloos einde

En toen kwam op 8 november 1999 de grote brand. Het volledige poedercompartiment werd verwoest, waardoor de poeder- en cacao boterproductie, gemiddeld zo'n 550 ton per week, stil kwam te liggen. Maar ook hier kwam het bedrijf weer overheen. Toch werd in april 2002 aangekondigd dat de fabriek zou sluiten en dat gebeurde ook op 1 oktober 2002. Er zijn allerlei plannen geweest wat te doen met de gebouwen en de grond, maar tot op heden is er niets gebeurd met en op het terrein. De laatste twaalf jaar is er geen onderhoud meer gepleegd, zodat het nu wachten is op het geheel of gedeeltelijke instorten van de gebouwen.

De gehele fabriek,
1930 (coll. HKB)

De eerste Bendschwinkel kwam in Bussum in 1932 (Herenstraat 49),
er zouden er nog 120 volgen (coll. HKB)